

Ревізор (скорочено)

Микола Гоголь

Микола Гоголь

Ревізор

Стислий переказ по діях, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

В нього пика бридка,
а він на дзеркало наріка.
Народна приказка.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Антон Антонович Сквозник-Дмухановський, городничий.

Анна Андріївна, жінка його.

Марія Антонівна, дочка його.

Лука Лукич Хлопов, доглядач шкіл.

Амос Федорович Ляпкін-Тяпкін, суддя.

Артемій Филипович Земляника, попечитель богоугодних закладів.

Іван Кузьмич Шпекін, поштмейстер.

Петро Іванович Добчинський, Петро Іванович Бобчинський, міські поміщики.

Іван Олександрович Хлестаков, чиновник із Петербурга.

Христіан Іванович Гібнер, повітовий лікар.

Степан Ілліч Уховертов, дільничний пристав.

Г о р о д н и ч и й – уже постаріла на службі й дуже недурна, по-своєму, людина. Хоч і хабарник, але поводитьсь дуже солідно; досить серйозний.

А н н а А н д р і ї в н а, жінка його, провінціальна кокетка, ще не зовсім у літах, вихована наполовину на романах та альбомах, наполовину на клопотанні коло своєї комори та в дівочій. Дуже всім цікавиться і при нагоді виявляє гонористість.

Х л е с т а к о в, юнак років двадцяти трьох, тоненький, худенький; трохи придуркуватий. Говорить і діє без будь-якої тями. Він неспроможний зупинити сталої уваги на якій-небудь думці.

О с и п, слуга Хлестакова, трохи в літах. Він розумніший за свого пана і тому швидше догадується, але не любить багато говорити.

Б о б ч и н с ь к и й і Д о б ч и н с ь к и й – обидва низенькі, куценькі, дуже цікаві; надзвичайно схожі один на одного; обидва з невеличкими черевцями, обидва говорять скоромовкою і надзвичайно багато помагають жестами й руками.

З е м л я н и к а, попечитель богоугодних закладів, дуже товста, неповоротка й

незграбна людина, але до всього того проноза й крутій. Дуже прислужливий і метушливий.

Поштмейстер, простосердна до наївності людина.

Дія перша

Кімната в домі городничого Сквозника-Дмухановського (городничий – у першій половині XIX ст. начальник поліції в повітовому місті). До городничого прийшли попечитель богоугодних закладів Земляника, доглядач шкіл Хлопов, суддя Ляпкін-Тяпкін, дільничний пристав Уховертов, лікар Гібнер, двоє квартальних. Городничий повідомляє усім, що до них у місто їде ревізор із Петербурга, інкогніто, та ще й з секретним дорученням. Про це городничого у листі попередив Чмихов. До того ж, ревізор уже міг бути в місті інкогніто, а всі чиновники відчували за собою чимало гріхів. Тому городничий планує, що треба покращити у місті.

Земляниці і Гібнеру городничий наказав: надягти на хворих чисті ковпаки, щоб не ходили, як ковалі, над кожним ліжком надписати, коли хто захворів, а хворим менше курити тютюну. Зі слів Земляники стає зрозуміло, що лікуванням у місті не дуже переймаються: "Людина проста: якщо помре, то й так помре; якщо видужає, то й так видужає". Лікар Гібнер, що має лікувати людей, виявляється, по-руськи й слова не знає. Судді Ляпкіну-Тяпкіну городничий порадив прибрати у своїй установі, у прихожій, свійських гусей з маленькими гусенятами, яких завели сторожі. Ляпкін-Тяпкін сказав, що сьогодні ж гусей заберуть на кухню. Городничий також порадив прибрати з кабінету мисливський гарапник, а як проїде ревізор, то можна буде знов почепити. А засідателю городничий радив перебити важкий дух хоча б цибулею чи часником. Доглядачу шкіл Хлопову городничий порадив наказати деяким вчителям не робити гримас, не гладити бороду, не пояснювати матеріал із запалом.

До чиновників приходить поштмейстер, який від Бобчинського уже чув про ревізора. Суддя Ляпкін-Тяпкін і поштмейстер вважають, що ревізор приїхав тому, що скоро буде війна з турками.

Городничий непокоїться, щоб купецтво та громадянство не донесли на нього. Тому, відвівши поштмейстера набік, городничий просить перечитувати усі вхідні і вихідні листи та шукати там доноси: "Якщо нема, то можна знов запечатати; а втім, можна навіть і так віддати листа, розпечатаного". Виявляється, поштмейстер з цікавості давно перечитує усі листи, а найцікавіші, де йдеться про бали, навіть залишає собі і не відправляє.

Перед чиновниками і поштмейстером з'являються Добчинський і Бобчинський, які перебиваючи один одного розповідають, як зайшли до трактиру і дізналися, що там уже другий тиждень живе юнак, чиновник Іван Олександрович Хлестаков, який їде з Петербурга в Саратовську губернію. Зі слів власника трактиру Хлестаков поводить дивно: з трактиру не їде, забирає все набір і ні копійки не хоче платити. Почувши це, Добчинський і Бобчинський тільки сказали: "Е!", а потім здогадалися, що це і є ревізор. Тим більше, Хлестаков, за їхніми словами, дуже приглядався до них, дивився, як вони їли сьомгу. Городничий налякався, адже за два тижні ревізор уже міг побачити багато.

Наприклад, як вишмагали унтер-офіцерську жінку, як арештантам не видавали провізії, а на вулицях була брудота. Але городничий зрадів, що ревизор молодий: "Біда, якщо старий чорт; а молодий увесь зверху". Земляника теж розхвилювався: у лікарні за розкладом хворим мають давати вівсяний суп, а по всіх коридорах тхне такою капустою, що бережи тільки носа. Суддя Ляпкін-Тяпкін сказав, що спокійний, бо до повітового суду заходити нецікаво, а якщо хто й загляне в який-небудь папір, то він життю не буде радий.

Городничий бере з собою Добчинського та збирається їхати в трактир до ревизора. Бобчинський теж проситься з ними, а врешті, каже що побіжить слідом за дрозжками (візок на ресорах). Квартальному городничий наказав, щоб десяцькі брали мітли і мели усю вулицю, що йде до трактира. Городничий наказав ще розкидати нашвидку старий паркан, що біля шевця, і поставити солом'яну віху, щоб було схоже на планування (під тим парканом було навалено на сорок возів усякого сміття); якщо ревизор буде питати про службу: чи задоволені? — щоб усі говорили: "Всім задоволені, ваше благородіє"; якщо спитають: чого не збудована церква при богоугоднім закладі, на яку тому п'ять років було асигновано суму, то сказати, що почала будуватись, але згоріла (насправді вона й не починала будуватися).

Жінка городничого - Анна Андріївна, і дочка - Марія Антонівна, теж цікаві дізнатися щось про ревизора, та городничий уже поїхав, нічого їм не сказавши. Анна Андріївна посилає служницю у місто, щоб хоч щось довідалася про ревизора.

Стислий переказ по діях, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Дія друга

У маленька кімнатці в гостиниці на пановому ліжку Осип - слуга Хлестакова, лежить та мріє поїсти, бо дуже голодний. З його монологустає ясно, що він з паном уже другий місяць їде з Пітера. Хлестаков протринькав дорогою гроші, а в кожному місті хоче показати себе, хоч і простий елистратишко (колезький регістратор, найнижчий цивільний чин у царській Росії). Усі гроші, які йому присилає батько, програє у карти, і живе на широку ногу.

До кімнати заходить Хлестаков. Він хоче курити і пообідати, але Осип каже, що хазяїн трактиру нічого більше не даватиме і навіть піде скаржитись до городничого, якщо Хлестаков не заплатить. Хлестаков відправляє Осипа по хазяїна ще раз попросити, а сам розмірковує, як йому хочеться їсти, як він програв у Пензі останні гроші. Осип приводить трактирного слугу, який каже, що обіду для Хлестакова не буде: спочатку треба заплатити за попереднє. Хлестаков просить слугу принести хоч чогось поїсти, і той таки приносить суп і печеню. Хлестаков незадоволений їжею, хоч і їсть. Від трактирного слуги він вимагає ще сьомги, риби, котлет, але слуга каже, що це страви для тих, хто гроші платить.

Згодом Осип повідомляє свого пана, що у трактир приїхав городничий. Хлестаков злякався і подумав, що це трактирник покликав чиновника. У кімнату Хлестакова

заходять городничий та Добчинський. Хлестаков і городничий з переляком дивляться кілька хвилин один на одного, вирячивши очі. Привітавшись, городничий пояснює, що виконує свій обов'язок і перевіряє, як живеться проїжджим у трактирі. Хлестаков починає виправдовуватися, що гроші усі поверне, бо йому пришлють із села. За усім, що відбувається, з-за дверей підглядає Бобчинський. Городничий приймає Хлестакова за ревізора.

Хлестаков починає скаржитись на погану їжу, на блощиці у кімнаті, обіцяє повернути гроші, розповідає, що їде до батька у село, хоч хоче жити в Петербурзі. Городничий вважає, що ревізор хоче бути інкогніто, тому і придумує брехню про батька та все інше. Чиновник дізнається про несплачені рахунки Хлестакова і дає 400 карбованців, а потім пропонує Хлестакову переїхати до нього. Той погоджується. Тоді городничий пропонує відвідати різні установи у місті, подивитися, як там проходять справи. Хлестакова запрошують відвідати богоугодні заклади, повітову школу, острог і міські тюрми. Досі боячись тюрми, Хлестаков каже, що відвідає богоугодні заклади. Говорячи так, щоб Хлестаков не чув, городничий посилає Добчинського, щоб повідомив Землянику про перевірку, а Анні Андріївні сказав про майбутнього гостя. Бобчинський досі підглядав, аж раптом двері зірвалися і впали разом з ним. Усі скрикнули, а городничий зробив Бобчинському зауваження.

Стислий переказ по діях, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Дія третя

Добчинський прибігає до Анни Андріївни і Марії Антонівни та повідомляє про ревізора. Жінки дізнаються зі слів Добчинського, що Хлестаков спочатку зустрів був Антона Антоновича трохи суворо, сердився і казав, що і в гостиниці все негаразд, і до нього не поїде, і що він не хоче сидіти за нього в тюрмі; але потім, як дізнався про безневинність Антона Антоновича та як ближче розговорився з ним, одразу перемінив думки і все пішло добре.

Анна Андріївна читає записку від чоловіка, який написав, щоб вона підготувала кімнату для гостя, а від купця Абдуліна принесли найкращого вина. Добчинський побіг назад, Анна Андріївна розпорядилася усе підготувати, а сама з дочкою взялася до вбрання. Жінки планували, у що вдягтися, коли приїде ревізор.

Мишко – слуга городничого, і Осип переносять речі Хлестакова. Осип жаліється, що голодний, але Мишко каже, що ще нічого не готово, бо такі поважні люди, як ревізор і його слуга простого не можуть їсти. Та коли Осип дізнається, що є капуста, каша та пироги, то просить принести усього.

Хлестаков тим часом оглядає богоугодні заклади і розповідає, що в інших містах йому нічого не показували. Городничий хвалиться, що в інших містах чиновники більше турбуються про свою користь. Земляника розповідає, що у лікарні такий порядок, що усі хворі видужують, щойно з'являються тут: "Хворий не встигне увійти до лазарету, як уже здоровий; і не стільки медикаментами, скільки чесністю і порядком".

Коли Хлестаков запитує, чи нема де в місті повеселитися, пограти карти, городничий думає, що його перевіряють і каже, що у місті і чутки нема про такі товариства, а сам він карт в руки ніколи не брав. (Доглядач шкіл у цей час сам до себе каже: "А в мене виграв, падлюка, ще позавчора сто карбованців").

Городничий приводить Хлестакова до свого дому. Жінка і дочка радо вітають гостя, говорять йому компліменти. Хлестакова садять, а всі інші чиновники стоять у його присутності. "Ревізор" починає брехати про себе: скрізь його знають, він знайомий з самим Пушкіном, сам пише книжки, його дім перший у Петербурзі, він всякий день на балах, дружить з послами інших країн. Після усієї брехні, що про себе вигадав Хлестаков, городничий почав звертатися до нього "Ваше превосходительство". Згодом городничий веде Хлестакова відпочивати, і коли чиновники залишаються без "ревізора", то вирішують, що то сам генерал, або й більше. А дочка городничого навіть тішиться, що Хлестаков дивився на неї. Анна Андріївна побачила в ньому освічену, світську, вищого тону людину. Сам городничий досі не може опам'ятатися від страху і наказує Свистунову і Держиморді нікого не підпускати до будинку, щоб часом на нього не донесли.

Поки Хлестаков відпочиває, городничий, його жінка і дочка накидаються на Осипа та розпитують про його пана. Слугу добре нагодували, тому він вирішує підбріхувати про свого пана: говорить, що до пана приїздить граф, що він любить у всьому порядок. Городничий навіть дає гроші Осипу, а коли дізнається, що Хлестаков сердиться, коли Осипа погано годують, то ще додає грошей.

*Стислий переказ по діях, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу*

Дія четверта

Поки Хлестаков спить, майже навшпиньки входять суддя Ляпкін-Тяпкін, попечитель богоугодних закладів Земляника, поштмейстер Лука Лукич, Добчинський і Бобчинський у повному параді і мундирах. Майже шепотом чиновники шикуються і радяться яким чином дати Хлестакову хабара. Усі вирішують, що першим поговорити з ревизором має Ляпкін-Тяпкін. Коли чиновники чують, що Хлестаков прокинувся, то вибігають. А Іван Олександрович прокинувся і роздумує, як тут йому добре ведеться, а дочка городничого дуже непогана, та й матінка така, що ще можна б... До Хлестакова заходить суддя, представляється, а з руки його падають гроші. Ляпкін-Тяпкін боявся, що ж буде далі, а Хлестаков попросив у нього ці гроші у позику. Амос Федорович радо віддає гроші і щасливий іде геть.

Наступним до Хлестакова заходить поштмейстер Шпекін. Хлестаков відразу просить у нього 300 карбованців позичково. Поштмейстер зрадів і відразу віддав гроші. Згодом зайшов Хлопов. Цей найбільше боявся ревізора, але коли Хлестаков попросив грошей, бо у дорозі зовсім витратився, Хлопов відразу витяг з кишені 300 карбованців і тремтливими руками віддав.

Земляника, який останнім прийшов з подачкою, доносить ще й на своїх друзів: "Ось

тутешній поштмейстер зовсім нічого не робить; всі справи зовсім занедбані: посылки затримуються... Суддя ... їздить тільки на зайців, в урядових приміщеннях держить собак, і поводження найнепохвальнішого ... як тільки Добчинський куди-небудь вийде з дому, то він там уже й сидить у жінки його. От і доглядач тутешньої школи... Я не знаю, як могло начальство довірити йому таку посаду; він ... подає юнацтву неблагонадійні правила, що й висловити важко". Із Земляники "ревізор" узяв 400 карбованців.

Бобчинський і Добчинський до Хлестакова зайшли разом. "Ревізор" попросив їх позичити 1000 карбованців, та в своїх кишенях вони знайшли лиш 40 і 25 карбованців. Хлестаков забрав і те. Потім Добчинський став прохати Хлестакова, щоб посприям, щоб старший син, який народився ще до шлюбу Добчинського, став законним. А Бобчинський попросив розповісти про нього усім вельможам у Петербурзі.

Коли Хлестаков лишився сам, то зрозумів, що його прийняли за державну особу. Він вирішив написати в Петербург до Тряпичкіна, який пописує статейки - хай-но він їх подушить гарненько. Потім він порахував гроші, які йому усі дали. Осип приніс чорнило і папір для листа і попросив пана їхати звідси, бо скоро усі зрозуміють, що Хлестаков вдає з себе ревізора, а також скоро може над'їхати справжній ревізор. До того ж, батенько буде гніватись, що син так забарився. Хлестаков не хотів їхати, але все-таки погодився, тільки спершу велів віднести листа і взяти подорожну. Раптом до Хлестакова долинули голоси. Це прийшли купці жалітися на городничого. Незважаючи на те, що купців спиняв Держиморда, вони добиваються до "ревізора". Купці скаржаться на городничого, який, прийшовши у крамниці, забирає безплатно собі усе, що хоче. Подарунки від купців Хлестаков приймати не хоче (щоб показати, що він дуже чесний), а просить позичити 300 карбованців. Купці, надіючись на допомогу, дають 500. Після купців приходить слюсарша та унтер-офіцерша. Жінки теж жаліються на городничого: чоловіка слюсарші городничий наказав забрати в армію, хоч за законом не можна, бо жонатий; унтер-офіцершу відшмагали ні за що, бо на базарі билися, а поліція не встигла, то схопила її. Хлестаков, пообіцявши усім допомогти, залицяється до Марії Антонівни. Він говорить їй компліменти, дівчина просить його написати в її альбомі вірші на згадку. Потім Хлестаков цілує її в плече, дівчина каже, що це вже занадто, а він падає навколішки та просить її руки і каже, що кохає. Цю сцену застає мама дівчини. Анна Андріївна сварить дочку і виганяє. Тоді Хлестаков подумав, що можна позалицятися і до мами. Він кидається на коліна перед жінкою, кажучи, що закоханий. Вона здивована і каже, що має чоловіка. До них прибігає Марія Антонівна, бо батько просив щось переказати, і бачить таку сцену. Хлестаков схоплює Марію за руку і уже просить благословення у Анни Андріївни, яка дивується і питає: "То ви в неї?", а тоді каже, що мусить відмовити, бо дочка не недостойна такого щастя. Та тут заходить городничий. Він починає виправдовуватися щодо скарг: купці самі обманюють і обмірюють народ, а унтер-офіцерша сама себе висікла. Хлестаков просить благословення на шлюб, і городничий дає його. Прибігає Осип і каже, що коні вже готові. Усі дивуються, що Хлестаков їде, але він обіцяє, що через день повернеться, бо їде до старого багатого дядька. На прощання Хлестаков просить городничого позичити

ще 800 карбованців. Той дає, Хлестаков прощається і їде, обіцяючи вернутися завтра або післязавтра.

*Стислий переказ по діях, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу*

Дія п'ята

Городничий з дружиною радіють, що віддадуть дочку за такого пана. Вони планують жити у Петербурзі, чоловік мріє про великий чин, підвищення і хоче стати генералом. Тепер городничий прагне усім показати свою владу і наказує квартальному записати всіх, хто ходив скаржитись на нього, а усім в місті оповісти, що городничий видає дочку за такого чоловіка, що може зробити, все, все, все! Приходять купці, і городничий сварить їх, а потім розповідає, що його дочка виходить за того самого чиновника, якому купці скаржилися. Тепер купці вибачаються перед городничим, а він наказує їм влаштувати гарне поздоровлення на весілля.

Ляпкін-Тяпкін, Земляника, Растаковський, Коробкін з жінкою, Люлюков, Лука Лукич з жінкою, Уховертов і дуже багато гостей у сюртуках і фраках вітають городничого з майбутнім весіллям дочки. Анна Андріївна розповідає гостям, як саме Хлестаков просив руки, та з її розповідей видається, ніби він просив її руки, а не дочки. Марія виправляє матір, говорячи, що усі слова Хлестакова були призначені саме для неї.

Коли городничий говорить усім гостям, що буде генералом, Ляпкін-Тяпкін і Земляника заздять, але разом з Коробкіним просять заступництва. Тут уже Анна Андріївна зазнається і каже, що всякій дрібноті вони допомагати не будуть.

Раптом заходить поштмейстер з розпечатаним листом у руці і каже, що чиновник, якого вони прийняли за ревізора, був не ревізор. Усі дивуються, а поштмейстер розповідає, як йому на пошту принесли лист, адресований "на Поштамтську вулицю". Шпекін налякався та й розпечатав лист. Усі зачитують лист Хлестакова: "Спішу повідомити тебе, душа Тряпичкін, які зо мною чудеса. На дорозі обчистив мене кругом піхотний капітан, ото ж трактирник хотів уже був посадовити в тюрму; коли раптом з моєї петербурзької фізіономії та з костюму ціле місто взяло мене за генерал-губернатора. І тепер я живу в городничого, розкошую, упадаю напропалу за його жінкою і дочкою; не вирішив тільки, з котрої почати – думаю, перше з матінки, бо, здається, готова ту ж мить до всіх послуг. Пам'ятаєш, як ми з тобою бідували, обідали на шармака, і як одного разу кондитор схопив був мене за комір, з приводу з'їдених пиріжків за рахунок прибутків аглицького короля? Тепер зовсім інакше повернулось. Усі мені дають позичково, скільки хоч. Оригінали страшенні від сміху ти б умер. Ти, я знаю, пишеш статейки, вмісти їх у свою літературу. По-перше: городничий – дурний, як сивий кінь. Поштмейстер достоту департаментський сторож Міхеєв, напевне так само, падлюка, п'є без просипу. Доглядач за богоугодними закладами Земляника – зовсім свиня в ярмулці. Доглядач шкіл протух увесь цибулею. Суддя Ляпкін-Тяпкін найбільшою мірою моветон... А втім, народ гостинний і добродушний. Прощай, душа

Тряпичкін. Я сам, за прикладом твоїм, хочу взятись до літератури. Нудне, брат, так жити, хочеш, нарешті, поживи для душі. Бачу: справді, треба за що-небудь високе взятися. Пиши до мене в Саратовську губернію, а звідти в село Підкотилівку..."

Городничий почав кричати, щоб Хлестакова завернули, але поштмейстер сказав, що дав якнайкращу трійку коней, тому його не наздогнати. Усі чиновники починають признаватися, хто скільки карбованців дав Хлестакову. Городничий зовсім розбитий, не може повірити, що за тридцять років служби його вперше зуміли обдурити. А тоді городничий спитав, хто перший пустив чутку, що то ревизор. Усі пригадали, що це вигадали Добчинський і Бобчинський. Цих двох обзивають міськими плетунами, проклятими брехунами. Бобчинський і Добчинський намагаються звалити вину один на одного. Раптом заходить жандарм і повідомляє городничому: "Чиновник, що приїхав за іменним наказом з Петербурга, викликає вас цю ж мить до себе. Він зупинився в гостиниці". Сказані слова вражають, як громом, усіх. Звук подиву однодушно вилітає з дамських уст; вся група, враз перемінивши пози, залишається скам'янілою. Далі – німа сцена.

*Стислий переказ по діях, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу*